

УДК 378.147:371.13
DOI <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2025.99.24>

Н. В. Петренко

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри освітніх наук, цифрових технологій та академічного підприємництва
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ НА ЕТАПІ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто самоосвітню компетенцію як ключову складову професійного розвитку майбутнього вчителя, що забезпечує здатність до самостійного, безперервного навчання протягом життя. Автор акцентує увагу на важливості формування цієї компетенції у здобувачів вищої педагогічної освіти, оскільки вона забезпечує можливість постійного удосконалення своїх знань та навичок, формує здатність до самостійного вирішення педагогічних завдань, сприяє розвитку критичного мислення та саморегуляції.

Метою статті є розробка та обґрунтування моделі формування самоосвітньої компетенції майбутніх вчителів на етапі навчання у закладі вищої освіти, а також аналіз умов і механізмів, що забезпечують її ефективну реалізацію.

У процесі аналізу науково-педагогічної літератури було виокремлено низку сучасних моделей розвитку самоосвітньої компетентності, представлених українськими науковцями, серед яких моделі П.М. Капіноса, С.С. Єрмакова, І.О. Ляшенка, О.В. Кузьміної та закордонні підходи – зокрема Learning to Learn (Велика Британія), Competency-Based Education (США), Self-Directed Learning, MOOCs (Австралія).

Окрема увага приділяється моделі формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів, яка включає три ключові компоненти: інформаційно-методичний, навчально-методичний та психолого-педагогічний. Інформаційно-методичний компонент включає як практичні навички роботи з інформацією, так і розвиток умінь критичного аналізу, організації самостійної роботи та створення навчальних ресурсів. Навчально-методичний компонент спрямований забезпечити розвиток творчого підходу студентів до свого навчання. Психолого-педагогічний компонент допомагає майбутнім вчителям розвивати не тільки професійні знання та навички, але й внутрішні ресурси, що сприяють їхньому ефективному функціонуванню в умовах педагогічної діяльності.

Детально розкрито умови та механізми реалізації кожного з компонентів, зокрема застосування ІКТ, розробка індивідуальних навчальних планів, розвиток критичного мислення, мотивації до навчання, рефлексії, емоційної стійкості та здатності до саморегуляції. Зроблено висновок про необхідність системної організації освітнього середовища, що сприятиме активному залученню здобувачів педагогічної освіти до самоосвітньої діяльності.

Ключові слова: самоосвіта, інформаційно-методичний компонент, навчально-методичний компонент, психологічно-педагогічний компонент.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми формування самоосвітньої компетенції майбутніх вчителів на етапі навчання в закладі вищої освіти обумовлена швидкими змінами в освітньому середовищі та потребою підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів, здатних адаптуватися до нових вимог сучасної освіти. Самоосвіта стає основою професійного розвитку вчителя, оскільки забезпечує йому можливість постійного удосконалення своїх знань та навичок, формує здатність до самостійного вирішення педагогічних завдань, сприяє розвитку критичного мислення та саморегуляції.

В умовах поглиблення глобалізаційних процесів, поширення інновацій в педагогічних технологіях та у зв'язку з інтенсифікацією навчальних процесів, вчителі повинні постійно оновлювати свої

знання, адаптуватися до нових методів і підходів, що вимагає від них високого розвитку самоосвітньої компетенції. Створення ефективної моделі формування цієї компетенції на етапі навчання в закладі вищої освіти дозволяє забезпечити здобувачів необхідними інструментами та стратегіями для самостійного навчання в майбутньому, а також підготувати їх до професійної діяльності, що передбачає безперервне навчання та розвиток.

Актуальність даної проблеми зростає в умовах переходу до педагогіки партнерства, коли важливим є не тільки володіння знаннями, а й здатність до самостійного пошуку інформації, критичного аналізу та використання новітніх ресурсів. Тому модель формування самоосвітньої компетенції майбутніх вчителів повинна стати основою для

їхньої професійної адаптації в сучасних умовах, забезпечення ефективності навчального процесу та досягнення високих результатів у розвитку учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В Україні питання самоосвітньої компетенції майбутніх вчителів на етапі навчання в закладі вищої освіти досліджувалося в контексті загальних підходів до підготовки педагогів, розвитку їхніх професійних якостей та навичок. Зокрема, Г. Є. Кондратьєва, В. І. Беляєва, І. В. Лісова, Н. І. Бібік приділяли увагу формуванню вміння самостійно організовувати своє навчання, здатності до рефлексії, а також розвитку мотиваційних та когнітивних процесів у студентів педагогічних спеціальностей.

Українські науковці також наголошують на важливості інтеграції теоретичних знань з практичними навичками. У цьому контексті, важливим напрямом сучасної теоретичної та практичної педагогіки є застосування активних методів навчання (кейс-методів, проектної діяльності) для розвитку самоосвітньої компетентності.

Проблему формування самоосвітньої компетентності в контексті вищої освіти досліджували Т. В. Ляшенко, І. А. Левченко, які висвітлювали питання важливості інформативно-методичних ресурсів і технологій, а також роль педагогічної саморефлексії у цьому процесі.

Зарубіжні науковці, зокрема Р. Н. Coombs, S. M. Brookfield, C. D. P. McKenzie, в межах означеної проблеми, здебільшого приділяють увагу розвитку автономії студентів, їхній здатності до самоосвіти як необхідній умові для успішного професійного становлення вчителя.

Підхід до самоосвіти в рамках педагогічної підготовки в зарубіжних закладах вищої освіти зазвичай інтегрується в освітні стратегії, орієнтовані на розвиток критичного мислення, вміння працювати з інформацією та самостійно планувати навчальний процес. Зокрема, дослідження, проведені в рамках програми European Higher Education Area (EHEA), показують, що ефективно формування самоосвітньої компетенції майбутніх вчителів потребує використання інноваційних підходів до навчання, таких як інтерактивні онлайн-курси, мобільні платформи для самостійного навчання, а також можливості для рефлексії та обміну досвідом через спільні проекти та обговорення.

Слід зазначити, що в зарубіжній практиці акцент робиться на важливості розвитку мотивації до самостійної роботи, здатності здобувачів освіти до самоконтролю та саморегуляції, що є основою для формування самоосвітньої компетенції. При цьому, важливим вважається розвиток персоналізованого підходу до кожного студента, що дозволяє враховувати його інтереси та професійні потреби.

Попри схожість у загальних підходах українських і зарубіжних науковців щодо формування самоосвітньої компетенції здобувачів освіти, в Україні основна увага зосереджена на інтеграції теоретичних знань і практичних навичок, в той час як на заході більше уваги приділяється використанню технологій для дистанційного та інтерактивного навчання, а також розвитку емоційної та мотиваційної стійкості студентів. В Україні проблема самоосвітньої компетентності розглядається на тлі реформ у вищій освіті, тоді як за кордоном вже є розроблені та широко застосовувані моделі і методи, що включають технічні платформи і інструменти для самостійного навчання, на яких активно тренуються студенти.

Таким чином, питання формування самоосвітньої компетенції майбутніх вчителів потребує подальшого дослідження в контексті модернізації вищої освіти в Україні. Це дозволить адаптувати міжнародний досвід до специфічних умов української освіти, створивши оптимальну модель для розвитку цієї компетенції на етапі навчання в закладі вищої освіти.

Мета статті. Метою статті є розробка та обґрунтування моделі формування самоосвітньої компетенції майбутніх вчителів на етапі навчання у закладі вищої освіти, а також аналіз умов і механізмів, що забезпечують її ефективну реалізацію.

Виклад основного матеріалу. У контексті даного дослідження будемо розуміти самоосвітню компетенцію як провідну форму вдосконалення певної професійної компетентності, здатності особистості ефективно навчатися та розвиватися самостійно: визначати власні навчальні потреби, встановлювати цілі навчання, знаходити та використовувати різноманітні джерела інформації, а також ефективно оцінювати свій прогрес [1, с. 28].

Аналіз науково-педагогічної літератури дозволив виділити декілька сучасних моделей формування самоосвітньої компетенції майбутніх вчителів. Уваги заслуговує модель, яку запропонував Капінос П.М.. Вона передбачає інтеграцію трьох компонентів самоосвітньої компетенції через розвиток відповідних практичних навичок здобувачів у процесі навчання [2], а саме: когнітивний (пізнавальний) компонент: знання та навички, необхідні для самоосвіти; мотиваційний компонент: готовність та бажання вчителя до самостійного навчання; діяльнісний компонент: здатність до організації та планування самоосвітньої діяльності.

Єрмаков С. С. запропонував модель, яка зосереджена на взаємодії таких елементів як інтелектуальний розвиток студента, формування позитивної мотивації до самостійної діяльності, використання інформаційних та комунікаційних технологій у процесі самоосвіти тощо. Модель акцентує на необхідності активного залучення

студентів до використання сучасних технологій та методів самоосвіти [3].

Модель розвитку самоосвітньої компетенції через проєктну діяльність представив Ляшенко І. О. [4]. Проєктна діяльність розглядається автором як основний інструмент формування самоосвітньої компетенції та передбачає: залучення студентів до створення проєктів; розвиток навичок самостійного пошуку інформації; застосування критичного мислення в процесі роботи над проєктами. У цьому контексті, важливим аспектом є вміння організовувати і планувати свою роботу в межах проєкту, що сприяє розвитку самоосвітніх навичок.

Модель розвитку самоосвітньої компетенції через проєктну діяльність дозволяє:

- активізувати самостійну роботу: проєктна діяльність стимулює студентів до самостійного пошуку інформації, аналізу джерел та прийняття рішень, що сприяє розвитку навичок самоосвіти;
- розвивати критичне мислення: у процесі реалізації проєктів студенти вчаться критично оцінювати інформацію, формулювати власні висновки та аргументувати їх, що є важливим для самоосвітньої діяльності;
- формувати навички планування та організації: робота над проєктами вимагає від студентів вміння планувати свою діяльність, розподіляти час та ресурси, що сприяє розвитку організаційних здібностей, необхідних для ефективної самоосвіти;
- формувати навички роботи в команді та комунікативні вміння: проєктна діяльність часто передбачає роботу в групах, що дозволяє обмінюватися знаннями та досвідом, взаємодіяти;
- проєкти дозволяють застосовувати теоретичні знання на практиці, що підвищує мотивацію до навчання та самоосвіти.

Аналіз цієї моделі дозволяє стверджувати, що проєктна діяльність є ефективним засобом розвитку самоосвітньої компетенції у майбутніх вчителів, оскільки вона сприяє формуванню необхідних навичок та вмінь, які є ключовими для професійного зростання та саморозвитку педагогів. Але її реалізація може відбуватись у разі підготовлених до неї здобувачів, а також продуманих освітніх програм їхньої підготовки через інтеграцію проєктної діяльності в навчальних процес для забезпечення систематичної роботи студентів над проєктами; надання методичної допомоги та консультацій студентам у процесі реалізації проєктів; розробку чітких критеріїв оцінювання проєктної діяльності, що враховують як процес, так і результат роботи.

Кузьміна О. В. при створенні моделі формування самоосвітньої компетенції майбутніх вчителів зробила акцент на інтерактивних методах навчання, таких як групові дискусії, рольові ігри

та дебати, що допомагають формувати в студентів навички самоосвіти [5]. Дана модель охоплює декілька аспектів: розвиток критичного та аналітичного мислення; підтримка самостійної роботи та саморегуляції; активне використання сучасних освітніх технологій і онлайн-ресурсів.

Слід зазначити, що вищезазначені моделі взаємодіють з новітніми підходами в освіті, орієнтуючись на індивідуалізацію навчального процесу та розвиток здатності до самоосвітньої діяльності через різні форми і методи навчання.

Серед зарубіжних моделей формування самоосвітньої компетенції та найбільш успішних проєктів, які використовують ці моделі слід назвати модель самоосвітньої компетенції в системі освіти Великої Британії (The UK's Learning to Learn Model). У Великій Британії активно розвивається концепція «Learning to Learn» («Навчання навчанню»), яка акцентує увагу саме на розвитку самоосвітніх компетенцій серед студентів [6]. Модель включає: розвиток навичок критичного мислення та рефлексії; формування здатності до самоконтролю та самооцінки в навчальному процесі; використання мультимедійних та онлайн-ресурсів для підтримки самостійного навчання.

У рамках цієї моделі реалізуються проєкти, які включають тренінги для викладачів та студентів, спрямовані на розвиток навичок самоосвіти. Так, проєкт «Open Educational Resources (OER)» – це глобальна ініціатива, яка має на меті створення та поширення відкритих освітніх ресурсів (підручників, лекцій, курсів) для безкоштовного використання [7]. Проєкт передбачає: доступ до широкого спектра матеріалів для самоосвітнього процесу; активну взаємодію студентів та викладачів у створенні та обміні освітнім контентом. Але одним з найбільших успішних проєктів в рамках цієї моделі є MIT (Open Course Ware) [8], який пропонує безкоштовні курси з різних дисциплін для студентів по всьому світу.

У США популярною є Competency-Based Education (CBE) модель, яка орієнтована на досягнення студентами конкретних результатів (компетенцій) замість традиційних оцінок за час навчання [9]. В рамках цієї моделі: студент самостійно організовує свій навчальний процес, фокусуючись на досягненні чітко визначених компетенцій; навчання адаптовано під індивідуальні потреби студентів, що дозволяє кожному вчитися в своєму темпі.

Один з успішних проєктів в рамках цієї моделі – Western Governors University (WGU), який забезпечує студентів можливістю отримати диплом на основі досягнутих результатів, а не за кількість годин навчання [10].

Також цікавим є проєкт «Massive Open Online Courses» (MOOCs) [11]. Це система масових відкритих онлайн-курсів, яка дозволяє людям

з усього світу отримувати освіту в будь-який час та в будь-якому місці. Такі проекти, як Coursera, edX, Udemu активно сприяють формуванню самоосвітньої компетенції, оскільки студенти можуть: вибирати курси відповідно до своїх інтересів та потреб; навчатися самостійно, використовуючи відео, форуми, тести і завдання.

В Австралії поширена концепція-модель Self-Directed Learning (SDL), за якою студенти беруть на себе відповідальність за своє навчання, визначають свої цілі та методи досягнення результатів [12]. Модель підтримується через спеціальні курси та програми, спрямовані на розвиток навичок самокерованого навчання; використання онлайн-платформ для самостійної роботи. Відповідні ініціативи активно реалізуються в університетах, таких як University of Melbourne і University of Sydney, через курси, онлайн-ресурси і підтримку наставників.

Вищезазначені моделі та проекти доводять, що сучасні освітні системи можуть підтримувати розвиток самоосвітньої компетенції, використовуючи технології та інноваційні методи навчання. Тому, аналіз українських та зарубіжних моделей формування самоосвітньої компетенції дає можливість систематизувати кращий досвід та запропонувати оптимальну систему підготовки майбутніх вчителів. У цьому контексті, модель формування самоосвітньої компетенції майбутніх вчителів на етапі навчання у закладі вищої освіти може включати три ключових компонента, які сприяють розвитку цього важливого аспекту професійної підготовки, а саме: інформаційно-методичний компонент, навчально-методичний компонент, психологічно-педагогічний компонент (рис 1.).

Інформаційно-методичний компонент є важливою складовою моделі формування самоосвітньої компетенції майбутніх вчителів, оскільки він забезпечує студентів необхідними знаннями та навичками для ефективного використання інформаційних і методичних ресурсів у процесі самостійного навчання. Основною функцією інформаційно-методичного компоненту є підготовка здобувачів до самостійної роботи (студентам надаються інструкції з пошуку і аналізу наукових матеріалів, використання бібліотечних ресурсів та електронних баз даних, а також навчання основам інформаційно-комунікаційних технологій) та розробка власного навчального плану (майбутні вчителі повинні вчитися планувати свою самостійну діяльність, визначати цілі, формувати завдання та обирати ресурси для роботи).

Цей компонент включає кілька ключових аспектів, які допомагають студентам отримувати, обробляти, зберігати та використовувати інформацію для розвитку професійних компетенцій. Основними елементами інформаційно-методичного компонента можуть бути:

1. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) в освіті: студенти повинні вчитися використовувати сучасні ІКТ для пошуку, обробки та аналізу інформації, опановувати базові та спеціалізовані інструменти для роботи з текстами, зображеннями, відео, а також для створення електронних підручників та інших освітніх матеріалів. Студенти можуть використовувати програми для створення презентацій (PowerPoint, Canva) або інструменти для створення інтерактивних навчальних матеріалів (Quizlet, Kahoot). Вони також можуть вчитися використовувати електронні бібліотеки, наукові

Рис. 1. Модель самоосвітньої компетенції

бази даних (Google Scholar, JSTOR) для пошуку наукових статей і досліджень.

2. Навчальні ресурси та методичні матеріали: важливо, щоб студенти навчалися ефективно використовувати доступні методичні матеріали та ресурси, як традиційні, так і онлайн. Це можуть бути методичні посібники, підручники, статті, монографії, наукові журнали, електронні курси та відеолекції (використання відкритих онлайн-курсів (MOOCs), таких як Coursera або edX, для глибшого вивчення певних тем або освоєння нових педагогічних технологій). Студенти можуть також брати участь у вебінарах і онлайн-семінарах з педагогіки чи спеціалізованих предметів.

3. Розробка індивідуального навчального плану: майбутні вчителі повинні вчитися самостійно планувати своє навчання, визначати пріоритети, ставити цілі та вибирати відповідні ресурси для досягнення цих цілей. Студенти можуть розробити індивідуальний план самостійного навчання з теми, яка їх цікавить, зазначаючи в ньому конкретні завдання (читання статей, перегляд відео, написання рефератів) і встановлюючи терміни виконання. Це дозволить розвивати дисципліну та відповідальність за своє навчання.

4. Навчання критичному мисленню та аналізу інформації: важливо, щоб студенти навчалися не лише збирати інформацію, але й критично її аналізувати, оцінювати достовірність джерел та робити власні висновки. Вони можуть пройти курс або тренінг з критичного мислення, на якому їх навчать розпізнавати маніпуляції у текстах, оцінювати наукову аргументацію та створювати власні обґрунтовані позиції щодо різних питань.

5. Навчання методам представлення інформації: студентам слід навчитися ефективно презентувати інформацію в різних форматах – письмових, усних, електронних тощо, щоб вони могли успішно передавати знання своїм майбутнім учням та колегам. Для цього можна запропонувати виконання проєктів, де студенти можуть створити мультимедійні презентації з використанням різних типів медіа (відео, графіки, діаграми). Наприклад, презентація нових педагогічних технологій або інновацій у навчанні.

6. Організація та управління інформаційними потоками: студенти потрібно навчитися організовувати інформацію та вести документацію щодо своєї самоосвітньої діяльності, від нотаток до збереження корисних матеріалів для подальшого використання. З цією метою можна використовувати онлайн-інструменти для організації інформації, таких як Google Drive або One Note, для збереження важливих матеріалів, рефератів, планів та розробок. Це дозволить студентам систематизувати свої знання та зберігати їх у зручному вигляді.

Навчально-методичний компонент є другим ключовим елементом формування самоосвітньої

компетентності майбутніх вчителів, який покликаний сприяти розвитку педагогічних навичок, здатності до самостійного навчання та рефлексії на основі застосування різноманітних методик і підходів у процесі самостійної роботи. Він включає практичні аспекти використання педагогічних методів, технік, стратегій та підходів, що дозволяють майбутньому вчителю ефективно організовувати та оптимізувати свій процес самоосвіти.

Основні складові навчально-методичного компонента:

1. Розвиток умінь самостійно обирати методи і форми навчання. Студенти повинні здобути знання про різноманітні педагогічні стратегії, що використовуються в сучасній освіті. Наприклад, під час виконання курсової роботи або на практиці вони можуть обрати певну методику для навчання учнів і застосувати її в процесі викладання. Вони можуть також порівняти різні методи і оцінити їх ефективність у конкретних ситуаціях. Серед навчальних заходів, спрямованих на розвиток критичного мислення можуть бути аналіз проблемних ситуацій (завдання, що вимагають від студентів аналізу реальних або змодельованих ситуацій, вирішення педагогічних проблем на основі наукових підходів і досліджень), кейс-методи та сценарії (розробка і обговорення конкретних кейсів, що допомагають студентам застосовувати знання у реальних ситуаціях, розвивати практичні навички для майбутньої професійної діяльності).

2. Педагогічне планування та організація навчальної діяльності є важливим аспектом самоосвітньої компетентності. Студентам потрібно навчитися розробляти плани уроків, розкладати час для самостійної роботи, ставити чіткі цілі та визначати способи їх досягнення. Наприклад, студент може створити план уроку з використанням різних педагогічних підходів та включити елементи самоосвітньої діяльності для учнів (завдання для самостійного опрацювання матеріалу за межами уроку). Ефективними є також проєкти, в рамках яких студенти самостійно або в групах виконують дослідження, розробляють навчальні плани, створюють навчальні матеріали. Це дозволяє розвивати вміння планувати, організовувати й оцінювати власну діяльність.

3. Моніторинг прогресу. Під час навчання студентам надається зворотний зв'язок про їх досягнення та труднощі, що дає можливість коригувати свій навчальний процес. Майбутні вчителі повинні навчитися аналізувати і оцінювати свою діяльність, шукати шляхи удосконалення, виявляти свої сильні й слабкі сторони в навчальному процесі. Наприклад, студенти можуть вести щоденники, де вони записують свої думки та враження від проведених уроків або самостійних навчальних завдань, аналізують, що в них вдалося, а що можна було б покращити.

4. Оцінка ефективності педагогічних методів та ресурсів. Майбутні вчителі повинні навчитися оцінювати ефективність використаних методів, матеріалів та ресурсів для самоосвіти і для навчання учнів. Це включає як об'єктивне оцінювання результатів навчання, так і суб'єктивну оцінку особистого досвіду. Наприклад, студент може створити систему оцінки для власного навчального процесу, де він оцінює, як кожен метод навчання впливає на засвоєння знань. Після виконання домашнього завдання з використанням відеоуроків студент оцінює, наскільки цей метод був корисним у порівнянні з традиційним підручником.

5. Застосування методик і технологій для самостійного навчання: участь у різних формах навчання, таких як онлайн-курси, вебінари, тренінги, дозволяє студентам застосовувати різноманітні педагогічні технології для самоосвіти, отримати доступ до сучасних освітніх ресурсів. Студенти можуть пройти курс із застосування новітніх освітніх технологій, наприклад, використання інтерактивних платформ або застосунків для організації групових проєктів і завдань. Також можна використовувати методи гейміфікації для підвищення мотивації до самостійного навчання.

6. Інтеграція теоретичних знань і практичних навичок. Самоосвітня компетентність включає вміння студентів інтегрувати теоретичні знання з практичними навичками в реальних умовах. Студент може пройти педагогічну практику, де буде застосовувати на практиці отримані теоретичні знання з різних методик та технологій навчання. Після практики студент аналізує свій досвід та виявляє можливості для покращення своїх методичних підходів.

Психолого-педагогічний компонент є третім елементом формування самоосвітньої компетентності майбутніх вчителів, оскільки він сприяє розвитку психологічних і педагогічних якостей, необхідних для успішної самоосвітньої діяльності, саморозвитку та професійної реалізації.

Основні складові психолого-педагогічного компонента:

1. Мотивація до самоосвіти є основою будь-якої самостійної діяльності. Для майбутніх вчителів важливо розвивати внутрішню мотивацію до безперервного навчання, професійного зростання та самовдосконалення. Вони повинні усвідомлювати значення самоосвіти як важливої частини їхнього професійного життя. Студентам можна запропонувати завдання з розробки індивідуальних цілей самоосвітньої діяльності, де вони повинні чітко сформулювати свої довгострокові і короткострокові цілі, розробити план дій для їх досягнення та визначити мотиви, які сприяють їх реалізації. Це допоможе їм краще усвідомити важливість самоосвітньої діяльності і підтримувати внутрішній інтерес до неї.

2. Саморегуляція та управління часом є ключовим аспектом самоосвіти. Майбутні вчителі повинні навчитися планувати свою діяльність, встановлювати пріоритети, уникати прокрастинації та контролювати свою продуктивність. Студенти можуть пройти тренінг або завдання, спрямовані на розвиток навичок тайм-менеджменту, де вони будуть змушені планувати своє навчання та виконання завдань за допомогою різних інструментів, таких як цифрові календарі або планувальники (Google Calendar, Trello). Це дозволить майбутнім вчителям практикувати планування і самоконтроль, щоб потім передавати ці навички учням.

3. Рефлексія як процес самосвідомості та самовдосконалення: вчителі повинні вміти оцінювати свої досягнення, усвідомлювати сильні і слабкі сторони своєї роботи, а також шукати шляхи до їх покращення. Студенти можуть вести рефлексивний журнал, в якому вони записують свої думки та враження після кожного заняття або практичної роботи. Важливо, щоб вони аналізували не тільки виконану роботу, але й свої емоційні реакції, мотиви та причини виникнення труднощів. Це дозволяє розвивати самосвідомість і шукати способи вдосконалення.

4. Емоційна стійкість та психологічна готовність до викликів. Вчитель має бути емоційно стабільним, здатним до адаптації в різних стресових ситуаціях, адже педагогічна діяльність часто супроводжується стресом, конфліктами або непередбачуваними ситуаціями. Психологічна стійкість допомагає вчителю залишатися ефективним, навіть в умовах високих вимог або труднощів. Студенти можуть проходити курси або тренінги, орієнтовані на розвиток емоційної стійкості, таких як методи стрес-менеджменту, техніки релаксації. Такі практики допомагають студентам ефективно справлятися з емоційними навантаженнями та зберігати спокій у складних ситуаціях.

5. Здатність до самооцінки і критичного аналізу. Вчителі повинні вміти самостійно оцінювати свою діяльність, аналізувати свої успіхи та невдачі. Це сприяє постійному професійному розвитку та дозволяє коригувати стратегії навчання. Студенти можуть виконувати завдання з аналізу своїх навчальних досягнень за певний період, порівнюючи свої початкові цілі з отриманими результатами. Це допомагає визначити, що було зроблено добре, а що потребує вдосконалення.

6. Підвищення педагогічної інтуїції та чутливості до потреб учнів. Психологічна чутливість дозволяє побудувати ефективну взаємодію з учнями. Студенти можуть пройти тренінги або семінари з емоційного інтелекту, де вони навчатимуться розпізнавати емоційний стан учнів, ефективно взаємодіяти з ними і реагувати на їхні потреби в реальному часі.

7. Мотивація до професійного зростання та самовдосконалення – розуміння того, що професійний розвиток вчителя є безперервним процесом. Майбутні вчителі можуть розробити стратегію свого професійного розвитку на найближчі 5 років, визначивши, які курси, семінари, майстер-класи або інші форми підвищення кваліфікації вони мають пройти для покращення своїх педагогічних навичок.

Слід зазначити, що вищезначені компоненти будуть більш успішно реалізовуватись у процесі постійної взаємодії з наставниками з числа науково-педагогічних працівників. Студенти можуть працювати з менторами чи науковими керівниками, отримуючи індивідуальні поради, а також наукове керівництво щодо самостійних досліджень.

Важливою є також кооперація між студентами. Систематичне обговорення матеріалів на спеціалізованих заняттях та конференціях створює можливість для розвитку колективної самоосвіти.

Для забезпечення ефективної реалізації моделі формування самоосвітньої компетенції, яка включає інформаційно-методичний, навчально-методичний та психолого-методичний компоненти, потрібно створити відповідні

умови та механізми на кожному з цих рівнів (таблиця 1).

Серед загальних умов для ефективної реалізації моделі самоосвітньої компетенції слід назвати:

- Забезпечення інтеграції компонентів: важливо, щоб інформаційно-методичний, навчально-методичний та психолого-методичний компоненти були взаємопов'язані і взаємодіяли між собою для створення цілісної структури самоосвітньої діяльності.

- Розвиток партнерства з освітніми платформами: співпраця з міжнародними та національними освітніми платформами (наприклад, Coursera, edX, Moodle) для доступу до додаткових навчальних ресурсів і курсів.

- Регулярний моніторинг і оцінка ефективності: створення механізмів оцінки ефективності самоосвітніх процесів за допомогою зворотного зв'язку, анкетування студентів і аналізу результатів їх самостійної роботи.

Висновки і пропозиції. Визначено три ключові компоненти, які сприяють формуванню самоосвітньої компетенції майбутніх вчителів на етапі навчання в закладі вищої освіти: інформаційно-методичний, навчально-методичний та психолого-педагогічний компоненти. Кожен з них

Таблиця 1

Умови та механізми реалізації компонентів моделі самоосвітньої компетенції

Компонент моделі СК	Умови реалізації	Механізми реалізації
Інформаційно-методичний компонент	Доступ до сучасних інформаційних технологій , що підтримують самоосвітній процес. Створення електронних ресурсів : підручників, відео-лекцій, онлайн-курсів, що охоплюють різні аспекти самоосвіти. Інтеграція сучасних інформаційних технологій : блоги, форуми, відеоконференції, для підтримки самоосвітніх процесів студентів.	Платформи для самоосвіти : створення онлайн-майданчиків або систем для доступу до ресурсів, де студенти можуть самостійно обирати матеріали для навчання. Тренінги з використання інформаційних технологій : організація курсів, семінарів для студентів та викладачів, спрямованих на розвиток навичок ефективного використання інформаційних ресурсів для самоосвіти.
Навчально-методичний компонент	Оновлення навчальних планів і програм , які інтегрують компоненти самоосвітньої діяльності, такі як індивідуальні проекти, дослідницька діяльність, самостійна робота. Розробка методичних матеріалів для студентів щодо організації самостійного навчання, використання самоосвітніх стратегій. Підтримка індивідуального навчального процесу викладачами в організації самоосвітньої діяльності студентів.	Індивідуальні навчальні траєкторії : розробка індивідуальних планів для кожного студента, що дозволяють самостійно вибирати методи навчання, ресурси та теми для досліджень. Методичні семінари та консультації для студентів, щоб обговорювати стратегії самоосвіти та обмінюватися досвідом.
Психолого-методичний компонент	Психологічна підтримка студентів у процесі самоосвітньої діяльності: консультації з психологами, тренінги на розвиток саморегуляції та мотивації. Мотиваційні програми , які сприяють розвитку внутрішньої мотивації студентів до самоосвіти, таких як конкурси, проекти, наукові конференції. Проведення тренінгів та семінарів , що сприяють розвитку критичного та аналітичного мислення.	Створення системи підтримки мотивації студентів, включаючи визначення нагород за успіхи в самоосвіті, участь у конкурсах та наукових заходах. Психологічна діагностика та підтримка студентів до самоосвітньої діяльності; надання психологічної підтримки для подолання стресу, сумнівів і труднощів, пов'язаних з процесом навчання. Використання інтерактивних та групових завдань , дискусійних платформ та спільних проектів для розвитку навичок саморегуляції і самоорганізації.

відіграє важливу роль у формуванні вчителів як самостійних навчальних суб'єктів і професіоналів.

Інформаційно-методичний компонент включає як практичні навички роботи з інформацією, так і розвиток умінь критичного аналізу, організації самостійної роботи та створення навчальних ресурсів, що є основою для подальшої професійної діяльності вчителя.

Навчально-методичний компонент допомагає майбутнім вчителям не лише оволодіти традиційними педагогічними методами, а й ефективно застосовувати новітні підходи та технології в самостійній освітній діяльності. Він спрямований забезпечити розвиток творчого підходу студентів до свого навчання. Підготовка до самостійного використання різноманітних методик та технологій дозволяє майбутнім вчителям адаптувати підходи до різних умов та потреб учнів.

Психолого-педагогічний компонент самоосвітньої компетентності допомагає майбутнім вчителям розвивати не тільки професійні знання та навички, але й внутрішні ресурси, що сприяють їхньому ефективному функціонуванню в умовах педагогічної діяльності. Цей компонент акцентує увагу на розвитку мотивації, саморегуляції, емоційної стійкості та здатності до рефлексії. Майбутні вчителі повинні навчитися контролювати свої емоції, управляти часом, а також постійно оцінювати свої досягнення і вдосконалювати професійні навички.

Важливим аспектом реалізації такої моделі самоосвітньої компетентності майбутніх вчителів є застосування теоретичних знань на практиці через різноманітні заняття, тренінги, вебінари та курси, що дозволяє студентам інтегрувати отримані знання та навички у реальну професійну діяльність. Робота з менторами і науковими керівниками дозволяє реалізувати цілісну модель розвитку самоосвітньої компетентності в умовах сучасної педагогічної освіти.

Ефективність даної моделі формування самоосвітньої компетентності майбутніх вчителів можна забезпечити через створення багатогранної системи умов та механізмів на інформаційно-методичному, навчально-методичному та психолого-методичному рівнях. У результаті така модель формує в студентів не лише вміння отримувати й осмислювати знання, а й готовність до постійного професійного зростання протягом усього життя.

Список використаної літератури:

1. Петренко Н.В. Генеза терміну «самоосвітня компетенція»: від історії до сучасності. *Інноваційна педагогіка: Науковий журнал*. Видавництво «Гельветика». Вип. 72. 2024. С. 23-29.
2. Капінос, П. М. Модель формування самоосвітньої компетенції майбутніх вчителів у процесі навчання у вищій школі. *Науковий вісник*. – Київ: Вища школа, 2014. – С. 25-34.
3. Єрмаков, С. С. Розвиток самоосвітньої компетенції студентів у закладах вищої освіти: теоретичні аспекти. *Вища освіта України*. – Київ: Академвидав, 2017. – С. 42-49.
4. Ляшенко, І. О. Проектна діяльність як засіб розвитку самоосвітніх компетенцій у майбутніх вчителів. *Науковий журнал педагогічних досліджень*. – Харків: ХДПУ, 2016. – С. 58-63.
5. Кузьміна, О. В. Інтерактивні методи навчання в формуванні самоосвітніх компетенцій у студентів педагогічних спеціальностей. *Освітні технології та засоби навчання*. – Львів: Видавництво ЛНУ, 2018. – С. 73-80.
6. Anderson, C. (2019). Competency-Based Education and the Role of Self-Directed Learning. *Journal of Educational Innovation*. – 15(3). – С. 220-229. <https://doi.org/10.1080/21623306.2019.1641362>.
7. Open Educational Resources (OER). (n.d.). Retrieved March 16, 2025, from <https://www.oer-commons.org/>
8. MIT Open Course Ware. (n.d.). Retrieved March 16, 2025, from <https://ocw.mit.edu/>
9. Coursera: Online Learning Platform. (n.d.). Retrieved March 16, 2025, from <https://www.coursera.org/>
10. Western Governors University (WGU). (n.d.). Competency-Based Education and the Future of Learning. Retrieved March 16, 2025, from <https://www.wgu.edu>
11. Brooks, K. (2018). The Role of MOOCs in Self-Directed Learning. *Global Education Review*. – 5(2). – С. 90-101. <https://gerjournal.com>
12. Khan, S. (2017). Self-Directed Learning in Higher Education: A Practical Approach. *Educational Psychology Review*. – 29(4). – С. 377-392. <https://doi.org/10.1007/s10648-017-9413-2>

Petrenko N. Model for Developing Self-Educational Competence of Future Teachers at the Stage of Higher Education

The article examines self-educational competence as a key component of the professional development of future teachers, ensuring their ability for independent, lifelong learning. The author emphasizes the importance of developing this competence in future educators, as it enables continuous improvement of their knowledge and skills, fosters the ability to independently solve pedagogical tasks.

The aim of the article is to develop and substantiate a model for the formation of self-educational competence in future teachers during their studies at a higher education institution, as well as to analyze the conditions and mechanisms that ensure its effective implementation.

Through the analysis of scientific and pedagogical literature, a number of contemporary models for the development of self-educational competence were identified, including the models of P.M. Kapinos, S.S. Yermakov, I.O. Lyashenko, O.V. Kuzmina, as well as international approaches such as Learning to Learn, Competency-Based Education, Self-Directed Learning, and MOOCs.

Particular attention is given to the model of forming self-educational competence in future teachers, which includes three key components: informational-methodological, educational-methodological, and psychological-pedagogical. The informational-methodological includes both practical skills in working with information and the development of abilities for critical analysis, organizing independent work, and creating educational resources, which form the foundation for a teacher's future professional activity. The educational-methodological is aimed at fostering a creative approach to learning among students. The psychological-pedagogical helps future teachers develop not only professional knowledge and skills but also internal resources that contribute to their effective functioning in the context of pedagogical activity.

The conditions and mechanisms for implementing each component are thoroughly detailed, including the use of ICT, the development of individual learning plans, the enhancement of critical thinking, learning motivation, emotional resilience, self-regulation skills. It is concluded that a systematic organization of the educational environment is essential to promote the active involvement of future educators in self-directed learning activities.

Key words: *self-education, informational-methodological component, educational-methodological component, psychological-pedagogical component.*